

A bross

JOLSVAI ANDRÁS

Kevés fénykép maradt anyámról.

A legkedvesebb hosszú ideje néz vissza rám a dolgozószobám faláról. A huszonegyedik születésnapján készült, színezett műtermi felvételnél látszik, anyám egy székes hátának támaszkodik, karjai követik a támla hullámát, szőke hajában bonyolult, kontyszerű formák, mélyzöld ruháját egy bordó betét díszíti mell fölött. Gazdagon van ékszerelve, fülbevaló, karkötő, köves gyűrű mellett a bal kezén már jegygyűrűt is visel. A paszpartura saját kezűleg írta – méghozzá töltőtollal, mert a tinta itt-ott szélesebb medret vájt magának – a dátum mellé, hogy „szeretettel Kicsid”. Mint-hogy nagyszüleim életük végéig *Vicának*, *Vicuskának* nevezték anyámat, az aláírás minden bizonnyal a vőlegényének, *Czöndör Jánosnak* szólt, akit a családban mindenki csak *Johann-nak* hívott. (És akihez anyám alig egy év múlva hozzá is ment, hogy aztán hét év múltán elválna tőle, úgy, hogy mindösszesen néhány hetet élhettek együtt. Háború, hadifogság, tudják, hogy van ez. A kép mindenestre anyám birtokában maradt, de a dedikáció meggátolta, hogy később – második házassága idején – a falra kerüljön. Így jutott aztán hozzám, sok évtized múltán, viszonylag jó állapotban: csak be kellett kereteztetnem.)

Anyám viruló fiatalasszonynak látszik azon a képen, de a mosolyában van valami gyermeki. Boldognak tűnik rajta – talán azért is szeretem annyira.

De most nem anyám boldogságáról fogok beszélni (előbb-utóbb hozzá kell látnom pedig, senki sem teszi meg helyettem), hanem arról a brossról, mely ezen a képen a ruháját díszíti.

Elegáns, ovális, arany mellű apró kövekkel azon a bordó betéten.

Ez volt az egyetlen ékszere, melyet még én is ismerhettem.

Amikor a fénykép készült, anyám élte a korabeli húszéves lányok gondtalan életét – már azokét persze, akik viszonylag jómódú családba születtek, és a háborúba siető ország korlátozó intézkedései se vonatkoztak rájuk. Keresztény felső-középosztály, így hívták azt a társadalmi réteget, ahová tartozni tudta magát. Az apja gyáros volt – inkább csak üzemes, de így jobban hangzik azért –, a nevelőapja tanácsos a Beszártnál, és a két férfi, akik versenyben szerették Vicuskát, évtizedeken át abban mérték össze erejüket, hogy ki tudja jobban elkényeztetni a lányt. (Anyám, szerencsére, jól kezelte ezt a különös küzdelmet – ebbe nőtt bele, hisz egyéves se volt, amikor a szülei elváltak – s mindkét irányban eleget tett a kívánalmaknak, anélkül, hogy a sok kényeztetéstől engedte volna a gyepelt.) A vőlegény családjá is az upesti felső tízezer tagja volt, a fiatalokat berendezett lakás, cseléd, autó várta, s anyámnak ahogy addig, azután se kellett (volna) dolgoznia. Gyerekeket szül majd, irányítja a háztartást és „élénk társadalmi életet él”, ez volt a terv. Amelyet aztán – sok más korabeli tervvel együtt – alaposan keresztülhúzott a háború.

A következő másfél évtizedet kiterjedt családom anyai ágának majd minden tagja élénk deklasszálódással töltötte, s mire én megszülettem, nagyapámból segédmunkás lett, nagyanyámból bedolgozó, anyámból gépíró, és az őket egykor körülvevő vagyontárgyak többsége is régen odalett, beleértve a képen látható ékszerek többségét. Méltán gondolhatták felmenőim, hogy ennél már nemigen van lejjebb. Tévedtek, mint oly sokszor történetük során.

Amikor anyám meghalt és apám disszidált, s hárman maradtunk az öregekkel (istenem, istenem, ötvenes éveik közepén jártak!), akkor tanultuk meg igazán, mi az, szegénynek lenni.

A nagyszüleim lényegében kiirratkoztak a világból, a nyaralástól az öltözködésen át a szórakozásig mindent elfelejtettek, csekélyke bevételeik (mely nagypám segédmunkási fizetéséből, valamint a zálogba vitt, illetve eladogatott maradék vagyontárgyak ellenértékéből származtak) elementek lakbérre, fűtésre, étkezésre, pedig nagyanyám igazi varázsló volt, az árokparton szedett gazból is tudott remek főzeléket alkotni, s úgy rántotta a csontot, mint más a borjúcomb. (Nem tartozik szorosan a tárgyunkhoz, de azért szeretném itt leszögezni, boldog gyerekkorom volt: én már beleszülettem ebbe a világba, a háború előtti családi történetek nekem népmesék voltak, s a barátaim, osztálytársaim többsége éppen olyan, másoktól levetett göncökben járt, mint én, így aztán úgy nőttem föl, hogy nem a pénz számít, hanem a tudás, az egészség, a belső értékek. Mondjuk, én így is maradtam, aminek mára lett egy kis bukéja, de ezt a vonalat most tényleg engedjük el, mert ki tudja, hová vezetne.)

A lejjebb ötvennyolc nyarán csapott be. Egy éjszaka vad vihar tört a városra, nagyapám hálóingben kiszaladt az udvarra (hoppá!, még volt udvarunk!, később az is odalett!), hogy beszedje a száradó ruhát. Túl óvatlan volt, az orgonabokor egyik vékony ága a szemében kötött ki. Ebből aztán hosszú kórházi ápolás, félvakság és leszázalékolás lett, a vele járó teljes anyagi csőd. A táppénz arra sem volt elég, hogy a nővérek, orvosok zsebet megfelelően bélelje, nemhogy arra, hogy vita-

mindús gyümölcsöt vegyünk a betegnek s a növésben levő kisgyermeknek. (Fedor doktor úr, áldott emlékü körzeti orvosunk szíves szóbeli közlése.) Nagyanym kapkodott fűhöz-fához, kölcsönöket vett fel tisztázatlan feltételekkel, gyermekfelügyeletet vállalt, gép- és gyorsírt, noha nem értett hozzá, sőt, még mint varrónő is kipróbálta magát, noha azt aztán végképp nem kellett volna.

És persze eladott mindent, ami még mozdítható volt a lakásban.

Kivéve anyám brossát.

Nem tudom, hogyan alakult ez az ékszer afféle szerencsét hozó amuletté a családukban, de mikor én eszméltem, már az volt. Lehet, hogy volt hozzá történet is, lehet, hogy csak a véletlen játszott szerepet benne (ez maradt utolsónak, mondjuk), de tény, hogy anyám brossa akkor már érthetetlen volt. Olyan csapás nem érhetett bennünket, hogy azt az ékszer kiengedjük a kezünkől. Emlékszem egy kórházi jelenetre, nagyapám fekszik az ágyon, nagyanyám a takaróját igazgatja a fejénél, én, szófogadóan az ágy lábánál, a lázlap különös, zöld raszterét bámulom, az öregek halkán puszognak egymás között, amikor nagyapám felhá-

borodottan felkiált, a brossát, azt soha, megértetted, és olyan szemmel (konkrétan eggyel, hisz a másikat vastag, fehér kötés takarja) néz nagyanyámra, mint valami gyilkosra.

Így aztán az a brossa túlélte minden csapást a következő évtizedekben, nagyszüleim az üveges szekrényben őrizték, a lepedők között, s nagyritkán elővették, megmutatták nekem, és azt mondták, ez itt a tiéd lesz egyszer, s ha nagy bajba kerülsz, majd megsegít. Arról nem esett szó, milyen módon fog a brossa megsegíteni, úgy-e, hogy eladom majd, és így kerülök egyenesbe, vagy úgy, hogy bevarrom a zubonyom alá, és így megvéd az ellenséges golyóktól az elkövetkezendő világháborúban. Rajtam kívül egyetlen embernek mutatták meg az ékszert, Imre bácsinak, aki nagyanyám nagybátyja volt, s az a hír járta róla, hogy nagyon ért a drágakövekhez. Imre bácsi minden alkalommal hosszan vizsgálta a mellűt, hümmögött hozzá, aztán megállapította, hogy ennél szebbet ő bizony sosem látott, és megér ez legalább... és itt egy fantasztikus összeg következett, olyan fantasztikus, amit a nagyszüleim hittek is meg nem is, de mindenesetre összezsápták a kezük-

ket, és azt mondták, jesszusmária. És aztán még mélyebbre rejtették a brossát a lepedők alá.

Nagyapám – aki akkor már öt éve gyászolta a feleségét – nyolcvanháromban felszólított, hogy tíz napon belül ürítse ki a lakását, mert a házat rövidesen lebontják. (Szép lakótelep nőtt a helyén, örökre árnyékba borítva a gyermekkoromat.) Az öregemet – aki már vagy egy éve csatázott a tanáccsal, minden felajánlott cserelakást visszautasítva – olyannyira sokkolta ez a hír, hogy egyetlen délután alatt eladott mindent – az edényektől a könyveken át a szőnyegekig – maga alól: ha pusztulni kell, pusztuljon. A környéken vércseként kórokozó handlák között hamar híre kelt a megbolondult öregnek, lecsaptak rá és seperc alatt eltüntettek mindent. Mire a szomszédok elértek telefonon, semmi, de semmi nem maradt a múltamból. Filó bácsi, aki szemtanúja volt az eseményeknek, később azt mesélte, nagyapám mintha részeg lett volna, dobált ki mindent az ajtón, aztán ráengedte a hordát az általa mozdíthatatlan bútorokra, eszközökre, és a sáskák gyorsan lelegettek mindent, egy-két ötszázast gyúrva nagyapám utolsó – és addigra egyetlen – zakójába.

Amikor minden eltűnt, az öreg előhúzza a belső zsebéből anyám brossát.

– És ezért mennyit adnak? – kérdezte rekedten. Egy kövér műbőrkalapos visszasétált, kezébe vette az ékszert, aztán a szájába is, a fogai közé, végül kiköpött és odavetette.

– Ezért egy fillért se. Vacak biszu ez, hamisítvány, annak is ócska. Nem ér semmit! – azzal megvetéssel visszanyújtotta nagyapámnak. Aki csak állt, megkövülten, összetörten, aztán csak ennyit préselt ki magából.

– Biztos?

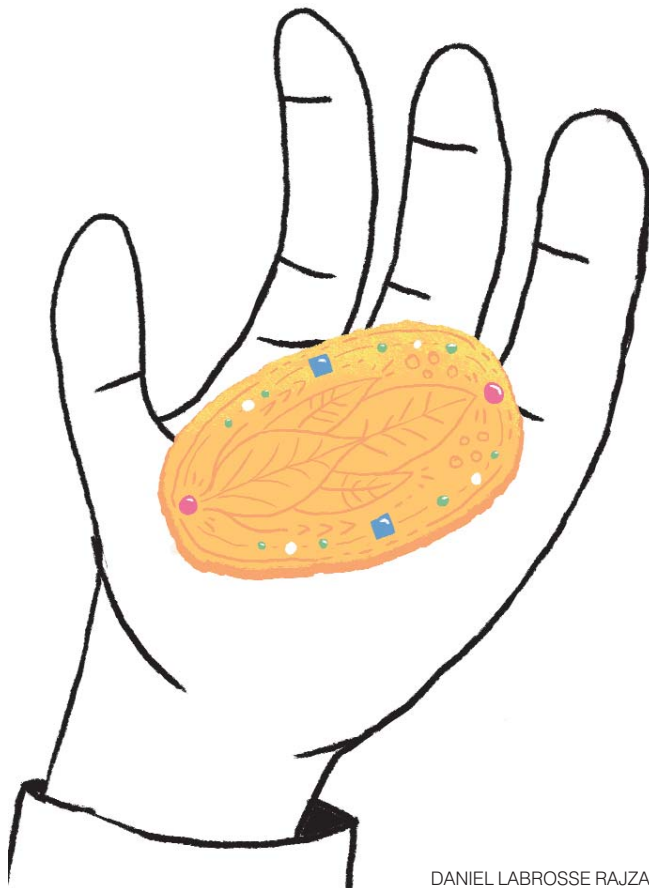
– Nekem elhiheti.

Nagyapám nézte, csak nézte az ékszert, aztán belenyomta az ószeres kezébe.

– Akkor vigye el ingyen. Magának adom. Emlékbe.

A férfi vállat vont és elment.

Mármost hogy a híres ékszer valóban hamisítvány volt-e, vagy az a csirkefogó ezzel a zseniális trükkel szerezte meg magának, mindegy is. A fényképe ott van a falamon, és igazabb, mint valaha. És valahányszor rápillantok, megsegít. ❀

DANIEL LABROSSE RAJZA